

Neque facessit, quod nulla sit proportio inter bona fortunæ et bonum corporis : et persona hominis superet omnem æstimationem pecuniæ. Nonne longe superioris ordinis est vita spiritualis proximi nostri respectu vitæ propriæ corporalis? nonne vita animæ superat omnem æstimationem vitæ corporis? Attamen licet vitam spiritus injusto aggressori adimere etiam in adversariorum sententia pro nobis servanda vita corporis. Quare? quia non necessitate, sed voluntate aggressor in illud discrimen se committit : unde per ipsum tantummodo stat, si velit perire. Hujus autem sententiæ communis ac probabilissimæ est certe S. Thomas, qui eam supponit ex illo Exodi : *Sive effringens fur domum sive suffodiens fuerit inventus, et accepto vulnere, mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis*. Hinc subdit : *Sed multo magis licitum est defendere propriam vitam, quam propriam domum*<sup>1</sup>.

Diximus, si bona fortunæ sint magni momenti; etenim non expedit pro conservandis vilibus et transitoriis rebus tam acriter in alios excandescere : hæc sunt verba juris Canonici, quibus damnantur duo Religiosi, quorum unus interfecerat duos latrones vestes tantum ipsis eripere conantes<sup>2</sup>. Porro generatim loquendo bona illa censentur magni momenti, quibus ablatis, deficeret alicui sustentatio pro se et suis. Gravis autem notæ Theologi, inter quos Lugo, docent etiam hoc nomine donari posse illa, quorum jactura damnum notabile afferret domino juxta qualitatem personæ. Hic tamen notamus propositiones sub Innocentio XI proscriptas : 1<sup>a</sup> Re-

cette dernière, il ne pourra pas entreprendre impunément de dépouiller un honnête homme. »

<sup>1</sup> 2, 2, q. 64, a. 7. Neque obstant verba, quæ post allata leguntur in eodem Exodo (cap. xxii), nimirum : *Quod si, orto sole, hoc fecerit, homicidium perpetravit, et ipse morietur*. Nam bene respondet hic Cornelius a Lapide, quod id non dicitur ibi, quia post lucem abest periculum mortis; sed quia alto jam meridie fur melius agnoscitur, et sic facilius bona recuperari possunt in judicio, quin a se jus faciat : et insuper quia, orto sole, melius potest fur repellere, invocato vicinorum auxilio. Alia, quæ ex jure, et Patribus opponuntur, facile resolvuntur si totus legatur contextus; res enim est vel de occisione animo vindictæ suscepta, vel de quacunque re etiam parva defendenda, vel de excessu in defensione, etc. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 385. — Sylvius, *In 2, 2, q. 46, a. 6, D. Thomæ*.

<sup>2</sup> C. *Suscepimus*, de homicid.

*gulariter possum occidere furem pro conservatione unius aurei; 2<sup>a</sup> non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus; 3<sup>a</sup> licitum est tam hæredi quam legatario contra injuste impediendum, ne vel hæreditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut et jus habenti in cathedram vel præbendam contra earum possessionem injuste impediendum (sub nn. 31, 32 et 33).*

#### Art. II. — De stupro et adulterio.

97. Q. 1. Quid hic intelligitur nomine stupri?

R. Stuprum quamvis, si proprie sumatur, sit *illicita defloratio virginis invitæ*; improprie tamen et lato sensu in jure ecclesiastico sumitur pro *illicita virginis defloratione quacumque*, sive virgo in sui deflorationem consentiat sive non<sup>1</sup>: *illicita*, id est extra legitimum conjugium.

Ut dignosci possit ad quid teneatur in conscientia stuprator, variis distinctionibus opus est : nempe vel stuprator virginem defloravit libere sibi consentientem; vel eam vi, minis aut fraude seduxit. In utroque casu vel id fecit absque ulla matrimonii promissione; vel hanc promissionem ad scopum suum adhibuit.

98. Q. 2. Ad quid tenetur stuprator, qui puellam defloravit consentientem; sed absque ulla matrimonii promissione?

R. Stuprator, qui defloravit puellam consentientem, absque ulla matrimonii promissione, ad nihil tenetur erga ipsam puellam; *volenti enim et consentienti non fit injuria*<sup>2</sup>. Utrum vero teneatur ad aliquam satisfactionem erga parentes violatæ puellæ, si illa sub eorum potestate adhuc sit, negamus cum stuprum est eis occultum; nam tunc eos exterius non dehonora- vit, neque tenetur prodere turpitudinem suam.

Si vero stuprum notum sit parentibus, utrum illis satisfacere debeat pro dehonoratione in ipsos redundante, puta per veniæ petitionem, humilem sui submissionem, honoris exhi-

<sup>1</sup> De gravitate hujus peccati et pœnis V. *De peccatis*; et Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 640.

<sup>2</sup> V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 641.

bitionem, etc., adhuc negant Lugo, Lessius, Suarez et alii; quia nullum eorum jus strictum fuit violatum, cum puella libere cessit juri in corpus suum. Affirmant vero Navarrus et Salmanticenses cum S. Antonino et D. Thoma; peccavit enim stuprator (sicut et puella) non tantum contra castitatem, sed etiam contra justitiam in parentes, quorum puella est commissa custodia; ideo tenetur illis honorem ablatum restituere; nisi parentes præsumantur talem nolle satisfactionem.

*Quid vero (dices) si ob secutum stuprum teneantur parentes augere dotem ad filiam in matrimonio collocandam?*—Antoine, Habert, Collet et alii obligant stupratorem ad damnum reparandum; violavit enim jus strictum, quod parentes habebant, ut filia sua decenter nubere posset. Sed communissima sententia negat cum Billuart, Laymano, Lugo, Navarro, Roncaglia, Sanchez, Soto, Suarez et Vasquez, stupratorem ad aliquid tribuendum teneri; nam sicut puella cum libere possit quascumque nuptias respuere, nullam parentibus injuriam irrogat, si ad illas se reddat minus idoneam consentiendo in sui deflorationem, ita iis nullam irrogat injuriam deflorator. Excipe tamen:

1. Si vir facinus ipse propalando puellam infamaverit; tunc enim tenetur ex justitia omne damnum ex tali infamatione proveniens compensare tam puellæ ipsi quam ejus etiam parentibus; cum illa iniqua manifestatio vera sit et efficax causa damnorum; — 2. si stuprator sit valde dives et puella pauper; tunc aliquam ad minus partem dotis eidem tradere debet, etiamsi non promiserit; quia censetur in hoc casu puella sub hac spe, et quasi implicita conditione consensisse (quamquam alii id dicunt esse tantum de consilio et æquitate); — 3. si judex defloratorem ad aliquid condemnaverit ob injuriam parentibus illatam; superiori enim obtemperandum est: et bene contra ipsum competit parentibus actio pro injuria.

99. Q. 3. *Ad quid tenetur stuprator, si virginem dissentientem seduxerit, nempe vi, minis, fraudibus; sed sine matrimonii promissione?*

R. Distinguendo: vel crimen illud manifestum est, vel occultum.

Si 1, tenetur stuprator tam puellæ, quam parentibus omnia reparare damna honoris atque fortunæ; cum eorum sit vera causa injusta et efficax. Ita est definitum jure Canonico<sup>1</sup>: hinc ob dehonorationem debet veniam petere a parentibus; puellæ vero dotem augere tenebitur ita, ut bene nubere valeat perinde ac si minime violata fuisset. Non tenetur autem illam sibi ducere in uxorem, cum id non promiserit, nisi forte damnum aliter reparari non possit, vel nisi intercesserit sententia judicis, quæ ipsum damnaverit ad puellam ducendam: quod judex peragere profecto potest in pœnam criminis<sup>2</sup>.

Si 2, id est si crimen sit occultum, ubi puella æque nubat, ad nihil tenetur seductor: non pro violatione virginitatis, quæ probabilius non est pecunia commensurabilis: non pro damno, quia ex hypothesi nullum adest: non pro periculo nuptias non inveniendi, quia inventæ sunt: non pro injuria parentum, qui deflorationem ignorant. Sunt tamen qui volunt etiam in hoc casu stupratorem teneri aliquid puellæ suppeditare arbitrio prudentis, propter mœrorem videlicet, et periculum vexationis tolerandæ a viro, si ejus turpitudinem cognoscat.

*Sed quid (quæres) si stuprator loco fraudis, vis ac metus adhibuerit preces repetitas et importunas, vel dona et similia?* R. Communissime dicunt, eo in casu stupratorem generatim ad nihil teneri; preces enim, dona et similia non tollunt, quod virgo sponte et libere consentiat, cum facile possit molestias illas excutere et propulsare. Excipe 1. si una cum precibus jungatur metus reverentialis; intenta enim sexus fragilitate, contradictio tunc evadit moraliter impossibilis; 2. si preces adeo essent importunæ, frequentes et molestæ, ut puella majoris faceret vexationem illam, quam virginitatis jacturam; hæc enim sollicitatio esset cum ipsa vi comparanda. Id tamen non potest contingere, nisi rarissime, cum

<sup>1</sup> C. *Si culpa*, de injur. — Ferraris, v<sup>o</sup> *Stuprum*.

<sup>2</sup> C. 1, *De adult.* Si seductor puellam ducere velit, sed ipsa renuat, tunc eam dotare debet, ut sic illata damna valeat reparare. Quod tenet etiam in dubio num puella fuerit ante ab ipso violata, an ab alio; quia semper præsumitur inviolata, donec contrarium probetur.

femina quælibet possit facile, sancta concepta ira vel alio modo, a sollicitatore se liberare, si velit; 3. si seductor jam incipiat vim puellæ irrogare tactibus, osculis aliisque similibus, etiamsi postea consentiat; quia per vim illam antecedentem vir censetur eam constituere in periculo proximo consentiendi. Item si nollet vir discedere, et virgo consentiat, ut postea statim discedat; quia timet infamari, si ab aliis sola cum solo inveniatur: tunc habetur quasi moralis coactio. Ita Lugo, Navarrus, Roncaglia, Salmanticenses, etc.

In his tamen casibus et similibus violator tenetur tantum ad partem damnorum, cum proprie puella omnino invita non sit.

100. Q. 4. *Ad quidnam tenetur stuprator, qui virginem seduxerit per fictam matrimonii promissionem?*

R. Stuprator qui virginem sive consentientem sive dissentientem seduxit per fictam matrimonii promissionem, juxta aliquos satis est, si damnum reparat, eam dotando; quia non tenetur eam ducere ratione promissionis cum sit nulla; tenetur ergo tantum ex damno illato; ideo sufficit sit illud resarciat. Sed sententia communis cum D. Thoma<sup>1</sup> et omnino tenenda docet, quod stuprator in casu, si potest, tenetur generatim promissionem implere et sic virginem seductam sibi in uxorem suscipere; tum quia aliter non potest restituere ad æqualitatem, neque damnum adæquate reficere; tum quia in contractibus innominatis *do ut des, facio ut facias*, quando unus suam partem implevit, tenetur et alter implere suam. Idque ex justitia, quamvis fecte contraxerit<sup>2</sup>; clamat enim ipsum naturæ jus, omnem fraudem a contractibus esse eliminandam.

Diximus: *Si potest*; nam *si aliam jam duxerit*, ita Angelicus, *sufficit si ei de nuptiis provideat*. Addimus *generatim*: sunt enim casus, in quibus stuprator ab ea servanda promissione excusatur, nempe:

<sup>1</sup> Suppl., q. 46, a. 2. — Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 641.

<sup>2</sup> Ergo multo magis, si vere consenserit: ceterum valde utile foret ad hujusmodi flagitia vitanda, quod promissiones matrimonii ad obtinendam deflorationem, etiam juramento firmata, invalidæ declarentur ab Episcopis; si enim hoc scirent puellæ, non facile seductioni cederent.

1. Si femina ex verbis aliisque conjecturis facile cognoscere poterat malam promittentis fidem et deceptionem; in hoc enim casu ipsa censetur libere consensisse. Hinc Lessius docet, quod si vir vel inconstanter fuerit allocutus, vel adhibuerit verba ambigua, vel nimis exaggerata, non teneatur ad matrimonium<sup>1</sup>.

2. Si stuprator nobilitate vel divitiis valde superet conditionem mulieris, et hæc talem disparitatem non ignoraverit, ut valde probabiliter dicunt; ipsa enim conditionum disparitas de se ingerit motivum prudenter dubitandi de veritate promissionis: quo in casu probabilius nec tenetur stuprator de damnis. — Quod si mulier nullimode animadvertit, per accidens res se habet, atque suæ negligentiae imputandum est: *Servet promissum*, ait S. Antoninus de viro stupratore sub promissione matrimonii, *nisi nimis distans esset eorum conditio*. Idque tenet, etiamsi promissio fuerit juramento firmata; etenim juramentum non obligat, nisi secundum ipsam intentionem promittentis<sup>2</sup>.

3. Si timeatur ex matrimonio pessimus exitus, ut si puella sit nimis levis; vel timeantur magna scandala aut rixæ inter contrahentium consanguineos; vel dedecus familiæ viri. Putamus tunc stupratorem non teneri ad virginem violatam

<sup>1</sup> Imo S. Antoninus, Lugo, Sancius, etc., probabilius docent illum in hac hypothesi ne teneri quidem ad damnum compensandum; quia deest actio externa injusta per se apta ad damnum inferendum; poterat enim puella facillime deceptionem percipere, et sic sponte decipi voluit. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 645. — Ferraris, *Biblioth.*, etc., vº Stuprator.

<sup>2</sup> *Quid vero, si puella dictam conditionis disparitatem ignoraverit?* — Affirmant probabiliter Lessius et Busembaum, tunc stupratorem teneri ad matrimonium; nam mulier non potuit deceptionem cognoscere. Verum adhuc valde probabile est illum non teneri, ut dicunt Lugo, Viva, Salmanticenses alique; nam stuprator non debet obligari ad restitutionem, nisi ad æqualitatem injuriæ illatæ: sed compensatio injuriæ illatæ in hoc consistit, ut ipse servet quod mulier rationabiliter petiit, et propter quod crimini perpetrato consensit. Quid porro rationabile petiit mulier ignorans dictam conditionis disparitatem? Non aliud profecto, nisi ut alter ejusdem conditionis vel parum excedentis eam duceret in uxorem; ergo si vir conditionis multo melioris illam duceret, redderet aliquid supra injuriam illatam, quod nec petiit nec petere intendit ipsa mulier: unde tunc satis est aliter damnum reparare. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 645.

ducendam, etsi vere promisisset, imo nec etiam ad damna; quia hæc promissio nulla esset, utpote de illicito. Ita S. Antoninus, Layman, Roncaglia<sup>4</sup>, etc.

4. Si vir fœminam cognoverit existimans esse virginem, sed corruptam invenerit: idque magis, si fœmina se virginem finxerit, cum tamen non esset; nam tunc deceptio deceptione compensatur. Idem dicendum putat Sanchez pro quocumque alio notabili errore viri. — Si autem ante patratum crimen vir jam sciverit fœminam jam ab alio cognitam, tenebitur quidem eam ducere, si sit bonæ famæ et cognita in conjugio, quia id non habetur dedecori: si vero extra conjugium fuerit cognita, non tenetur nisi ad damna, uti si forte ex copula illa infamiam mulier contraxisset; nam matrimonium cum fœmina inhoneste corrupta longe pejus habetur quam copula extorta, prout verius dicunt Salmanticenses ac Lugo.

Quid (dices) si stuprator exhibeat consensum ad matrimonium quod promisit, et puella renuat? Ad nihil tunc stuprator tenetur; cum per ipsum non stet, quominus matrimonium contrahatur. Quod si puella non recuset, sed contradicant parentes, tunc alii dicunt adhuc ad nihil stupratorem teneri; cum etiam per ipsum non stet. Sed alii verius illum obligant ad damnum reparandum; nam matrimonium principaliter ad damnum compensandum promisit: et licet per ipsum non stet quominus nubat, cum neque id stet per puellam, ideo ista semper urgere potest, uti sibi compensetur damnum.

101. Q. 5. Quid si stuprator, qui virginem seduxerit vel vera vel falsa matrimonii promissione, voto aut castitatis aut etiam ingrediendæ Religionis sit ligatus?

R. Si stuprator votum illud emisit post promissionem, decenter communiter illum teneri ad conjugium: nam votum nullius est ponderis, cum emissum fuerit in injuriam puellæ deceptæ. Si vero emisit ante promissionem, Concina et Layman negant stupratorem ad conjugium teneri. Sed sententia probabilior et tenenda recte tradit adhuc ipsum obligari:

<sup>4</sup> V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 644; l. VII, n. 851.

quia damnum deflorationis nunquam adæquate reparatur, nisi per ipsum conjugium. Nec obstat votum; nam debita onerosa sunt communiter præferenda gratuitis, quibus nempe semper inest conditio: *Dabo, si status rerum non mutetur*. Hinc si quis voverit, v. g., dare bona sua Ecclesiæ et postea damnum alicui inferat, prius tenetur resarcire damnum et postea implere votum.

Censent (merito probabiliter) Lugo hoc valere, etiamsi virgo violata fuerit conscia voti; quia cum post copulam facile posset obtinere voti dispensatio, potuit fœmina intelligere sibi promitti dispensationis procurationem: quam ideo curare tenetur stuprator. Quod si eam obtinere non posset, tenetur saltem ad compensandum damnum: ita Lessius, Lugo, Sanchez, Sporer et Vasquez, certe et longe probabilius contra Laymanum, Navarrum, atque Salmanticenses (N).

102. Quænam (quæres) stupratoris et stupratæ obligatio erga prolem si nascatur? Si agitur de stupro violento, jure naturæ stuprator tenetur ad omnes ventris expensas, ut vocant, nempe ad proles alimoniam, quamdiu hæc victum sibi per se valeat comparare ac sibi sufficere, cum solus fuerit causa damni. Attamen ejus defectu tenetur mater etsi culpam non admiserit; nam mater est: sed tunc habet regressum in stupratorem, qui omnes expensas ei refundere tenetur.

Si agatur de stupro voluntario, cum uterque in culpa sit, mulier si potest, tenetur prolem ex jure Romano alere pro primo triennio<sup>4</sup>. Postea obligatio transit in stupratorem, ita ut si ultra mulier prolem aluerit, jus semper habeat adæquatam compensationem a stupratore repetendi: vel ab hæredibus, si ille moriatur. Idem dicendum, si ipsa neque lac

<sup>4</sup> L. IX Codicis de patria potest. « Suivant le droit romain, la mère est tenue de nourrir l'enfant jusqu'à l'âge de trois ans; après quoi le père demeure chargé de son éducation. Cette jurisprudence se trouve modifiée par la législation française. Parmi nous, le père et la mère sont obligés conjointement et solidairement, chacun selon ses moyens, de contribuer à l'éducation de leur enfant, soit légitime, soit naturel, jusqu'à ce qu'il puisse se suffire à lui-même. La distinction du triennium que nos anciens théologiens mettent entre le père et la mère, relativement à cette obligation, n'existe plus; nos jurisconsultes ne la reconnaissent point. » Goussset, *Théol. mor.*, t. I, n. 594. — Not. edit.

præbere possit, neque expensis suis nutricem conducere, licet voluntarie in stuprum consenserit; uno enim deficiente, onus ad alium damnificatorem transit.

103. Q. 6. *Ad quid tenetur adulter?*

Vel proles ex adulterio non est nata; vel proles nata est; vel dubitatur utrum nata proles ex ipso adulterio nata sit, necne<sup>1</sup>.

*Si proles certe nata non est*, nulla erit ex hoc capite obligatio restitutionis. Imo si crimen marito occultum sit, ad nihil tenebuntur neque erga eundem adulteri: cum non teneatur se infamare. Quod si ei innotuerit, debentur personalem injuriam compensare per veniæ petitionem, per signa doloris et per alia hujusmodi.

*Si proles ex adulterio nata est*, tunc si uxor omnino invita (v. g., vi, minis, aut dolo) ad adulterium fuit inducta, damna omnia reparare tenetur adulter, utpote qui solus est eorum causa efficax et injusta: nempe tenetur restituere filiis legitimis tam hæreditatem suæ proli relictam, quam alimenta huic exhibita, et expensas pro ejus educatione procurata, etc. Quæ restitutio fieri utique potest occulte vel per confessarium vel per aliam personam fidelem<sup>2</sup>. — Si vero uxor libere om-

<sup>1</sup> V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 651, etc. — De enormitate adulterii V. t. I, *De pecc.* Utrum autem adulter et adultera teneantur restituere quæ ab ipsorum consanguineis dantur aut legantur spurio, quia legitimum reputant, alii affirmant cum Molina, quia donatio ex errore circa personam nulla est; hujus autem erroris causa sunt adulteri: ergo illi de restitutione tenentur. Alii cum Lugo (quod probabilius est, et in praxi admittendum ex Bouvier) negant; nam nemo tenetur de damno, quod per accidens et præter intentionem ex actione sua evenit, ut contingit in præsentis casu. Attamen observat Billuart, quod spurio si talem se certo cognoscat, non potest illas donationes sibi retinere; quia revera nullæ sunt. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 657.

<sup>2</sup> Ceterum mulier adhuc teneretur ratione maternitatis ad curandam prolem eam lactando si potest, cum hoc sit matris officium; attamen sine ulla expensa, de qua semper teneretur adulter utpote solus reus, uti supponitur. Si tamen adulter impie renueret prolem curare, ipsa adultera, etsi innocens deberet providere infantulo suo impotenti, non quidem ratione culpæ, sed ex officio pietatis; est enim ille caro de carne sua; sed haberet semper jus repetendi ab adultero omnia damna et expensas. *Quid si mulier nec omnino invita nec omnino consentiens fuerit; sed fuerit precibus, suasionibus, etc., seducta, ut plerumque evenit; teneturne adhuc ad medie-*

nino adulterio consenserit, tunc cum uterque sit æque principalis causa, uterque tenetur in pari gradu, et in solidum ad alendam adulterinam prolem quousque valeat sibi per se providere. Quod item pertinet ad alia damna tam marito quam filiis legitimis obvenientia ex introductione prolis illegitimæ in familiam, uterque pariter tenetur illa resarcire; et una persona deficiente, obligatio devolvitur ad aliam. At si adultera uxor nequeat prolem adulterinam alere extra domum, nec damnum familiæ alia ratione compensare absque gravi dispendio famæ, vel rixarum periculo, etc., tunc debet aliis industriis omnino uti, v. g., diligentius curare rem familiarem, cultum sui corporis minuere, adulterinum filium inducere ut Religionem ingrediatur, si sit ad illam idoneus; et si adultera bona propria habeat, plus legitimis quam spuriiis tribuere per donationes manuales, per contractum, legata, testamentum, etc.

*Si dubitetur an nata proles, nata sit ex adulterio* (puta, quia tempus partus correspondet etiam tempori adulterii, vel quia maritus antea filios ex uxore non genuerat), tunc alii cum Antoine, Billuart, Laymano, etc. dicunt restituendum esse pro rata dubii: æquum enim non est, ut maritus totum onus habeat prolem alendi, quæ forsitan non est sua. Sed communis sententia cum Azorio, Concina, Continuatore Tournely, Croix, Elbel, Lessio, Lugo, Salmanticensibus, Sanchez, Soto, Sporer, etc. adulterum liberat ab omni restitutionis obligatione; tum quia stante tali dubio, possidet matrimonium, et filius semper reputatur legitimus, donec constet oppositum (nec rarum est, ut qui steriles videbantur, tandem filios in sperato obtineant); tum quia melior est conditio adulteri possidentis bona sua, quibus se non tenetur privare pro obligatione incerta et dubia.

*tatem damnorum?* Non conveniunt theologi; sed sat probabiliter ex Talento quidam asserunt, æquitati consonum esse inducentem teneri ad majorem partem, quia duplici titulo nocuit, ut scilicet movens ad damnum et ejusdem damni executor. — Si autem adulter promiserit se suscepturum omnia onera ex adulterio secuta, ad id utique obligatur. At si renuat stare promissis, adhuc tenetur adultera, neque enim ob privatum pactum fas est non compensare damna illata.

Idem dicunt Gobat, Filliucius, Lessius Lopez, Sanchez, Zacharias aliique contra plures, si dubium sit inter duos adulteros cujusnam sit proles; per accidens enim esset, quod a nullo tunc restitutio fiat. Hæc sententia spectata ratione et absolute loquendo, probabilior est; nemo enim tenetur ad damnum, nisi certo moraliter constet ipsum fuisse damni causam: nec sufficit ut posuerit actionem aptam ad damnum, sed insuper requiritur, ut illud revera intulerit; neque enim semper actio de se injuriosa damnum causat, ut argumentatur Angelicus<sup>1</sup>. Excipe nisi duo illi ex communi consilio adulterium patnaverint; vel si posterior sciat adulterium jam factum ab altero; tunc ipse esset causa incertitudinis prolis, ideo vera causa ne a primo possit exigi compensatio (O).

104. *An adulteri (quæres), stupratores, fornicarii divites, qui prolem ad hospitale detulerint, teneantur expensas eidem compensare?*

R. Universim affirmant Antoine, Billuart, Lessius, Lugo, Salmanticensis, etc., quia xenodochia solum pro sustentatione pauperum sunt instituta: neque sunt præsumendi eorum fundatores voluisse divites ab expensis eximere<sup>2</sup>. Layman idipsum docet, casu quo hospitale sit pauper; quia non pauper divitem, sed dives pauperem alere debet. Verum plures alii cum Dicastillo, Henriquez et Renzio universim negant teneri divites parentes ex rigore justitiæ reficere hospitali ex-

<sup>1</sup> 2, 2, q. 62, a. 7. — Ferraris, *Biblioth.*, etc., vº Adulterium.

<sup>2</sup> *In hac sententia quid restituendum?* Ut quantitas restituenda determinetur, videndum an proles certo vixerit; vel certo mortua sit; vel an res sit dubia. *Si vixerit*, restituendi sunt hospitali omnes sumptus qui apud nutricem fieri debuerunt et dein in ipso xenodochio usque ad annum 12, quo sufficienter laborare supponitur puer ad lucranda absolute necessaria ad vitam et vestitum: qui omnes sumptus æstimantur moraliter 1000 franchi. *Si proles mortua sit*, sumptus restituendi a die expositionis ad diem mortis erunt computandi franchi 84 circiter pro singulis annis: quæ restitutio fieri potest per confessarium vel alium fidum ac secretum. *Si vero deprehendi non possit an proles sit mortua, an vero adhuc vivat* (prout ordinariè contingit) quid in hoc casu tribuendum sit, non potest, ait Gury, certa regula definiri; solutio enim pendet a variis rerum et locorum adjunctis, a vita producta plus vel minus, aut a morte præmatura pueri. Vix (aiunt) sexta pars illorum puerorum ad ætatem annorum duodecim pervenit: unde dicunt, satis esse si parentes pro rata dubii 200 vel 150 franchi nosocomio solvantur (Bouvier vult 500).

pensas pro nutrienda propria prole, si illi eam exponant, etsi hospitale pauper sit.

Hoc porro putamus probabilius; quia hospitalia hujusmodi erecta sunt pro omnibus indiscriminatim infantibus qui a parentibus abjiciuntur, sive parentes divites sint sive pauperes. Neque obstat quod subsidia a gubernio vel a municipio istis parvulis præbeantur; quia hæc pro parvulis derelictis generatim tribuuntur, quin ad parentes attendatur. Adde: hujusmodi nosocomia instituta sunt eo fine, ut infantes et illegitimi liberentur a periculo mortis tum æternæ tum temporalis, qui maxime exponerentur, nisi in iis piis locis susciperentur. Quod enim parentes impios et barbaros infamiæ metus adegit sive ad abortum prolis procurandum, sive ad necem ipsi inferendam, porro filii divitum non minus ac filii pauperum tale periculum incurrerent<sup>1</sup>.

Ceterum pro praxi omnes, uti par est, conveniunt enixe, atque ut ita dicam opportune et importune adhortandos, urgendos genitores divites saltem titulo pœnitentiæ, ad aliquid hospitali tribuendum; tum ut tanti facinoris gravamen sentiant; tum maxime quia hodie ob nimiam morum undique dissolutionem, expositorum numerus crescit in dies, adeo ut expensæ continuo augendæ sint, quin tamen sufficiant. Sæculi nostri opprobrium! en quo ducit non fræno cohibita licentia; sed ita est, quo magis decrescit pietas, eo magis crescit corruptio.

## CAPUT SECUNDUM

### DE BONIS FAME ET HONORIS

#### 105. Q. *Quid est fama et honor?*

R. Fama (a *fando* dicta) hic sumitur pro *opinionem publicam de alterius excellentia*: honor autem est *ipsa testificatio alienæ excellentiæ, prout animo excepta est*. Ex quibus patet discrimen famam inter et honorem: fama potissimum consistit in opinione interiori de alterius excellentia; honor in testificatione externa, quæ fit verbis aut factis. Fama fertur de absente: honor exhibetur præsentem vel in se vel in alio qui illum repræsentat, sicuti Rex honoratur in suo legato vel

<sup>1</sup> V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 659. — Gury, *De just. et jure*. — Bouvier, *De jure*, etc.

statua. *Fama* læditur vel interius per dubitationem, suspicionem, opinionem et iudicium temerarium; vel exterius per detractionem: *honor* autem maxime per contumeliam læditur. — Oportebit igitur utrumque in Confessione explicare, quia continet diversam speciem malitiam læsio famæ ab ipsa læsione honoris.

106. *An (quæres) committit diversa peccata qui detrahit alicui in pluribus materiis, vel eum diversis contumeliis afficit, adeo ut debeat explicare in particulari mala, de quibus accusavit?*

Negant Lugo, Molina et alii, quia materialiter quidem distinguuntur speciem diversæ detractiones et contumeliæ, at non moraliter; cum semper unam famam et honorem lædant. Sed affirmant probabilius Concina et Croix cum Sylvio, quia læduntur diversa jura quæ alteri competunt, quæ quidem diversa sunt in genere morum; per hoc enim quod quis est diffamatus in uno crimine, non ideo est diffamatus in alio. Hinc si quis furto est diffamatus, novum peccatum esset eum accusare libidinis: sic femina de uno tantum adulterio diffamata, nequit sine novo peccato de alio occulto diffamari; quia unum non dicit connexionem ad alterum, nec pravam consuetudinem importat. Excipe, nisi revera crimina illa sint connexa et unum præ se ferat affinitatem cum alio; quia tunc non censetur nova infamia gravis inferri vel augeri, ut si dicas de ebrio rixari cum uxore. Item recte excipiunt mulierculas et plebeios, qui simul rixantes eodem impetu diversis contumeliis se dehonorent; nam in communi æstimatione hæc convicia non habentur uti gravia, et audientes nullam ipsis præstant fidem, putantes illa potius proficisci ex impetu iræ, quam ex animo et rei veritate: et ideo ut plurimum rixantes excusantur a mortali, nisi forte de aliquo particulari facto adversarium improperent<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> V. Liguori, *Op. Mor.*, l. V, nn. 48 et 49. Quod de detractione (atque de illam culpabiliter audiente), idem dicunt de iudicio temerario: alii volunt esse explicandam materiam, in qua iudicatur, cum bona existimatio circa unam virtutem sit diversa a bona existimatione circa virtutem aliam. Sed alii contendunt satis sufficere, si dicatur: *Temere iudicavi in materia gravi de Titio*, cum bona existimatio de aliquo una sit ejusdemque speciei

*An (addes) qui detrahit alicui in una tantum re, sed coram pluribus, plura committat peccata?* — Disputant: affirmat Croix, quia tot jura is lædit, quot sunt personæ, apud quas alter infamatur. Sed probabiliter negat Lugo, quia jus ad famam est unicum apud omnes, non autem multiplex: est ideo tantum circumstantia aggravans, et ideo in Confessione sufficit dicere: *Detraxi in tali re coram pluribus*.

#### Art. I. — De læsione et reparatione famæ.

107. Q. 1. *Quid de dubitatione, suspitione et opinione temeraria?*

R. Dubitatio temeraria est *suspensio animi circa proximi bonitatem absque fundamento rationabili*. Suspicio temeraria est *assensus inchoatus, quo quis absque fundamento rationabili inclinatur ad malum judicandum de proximo suo*. Opinio temeraria dicit *assensum in illud iudicium, sed infirmum de opposito formidinem habentem*. — Hæc inter se discrepant, ut patet; sed quia parva est distantia, in moralibus promiscue usurpantur: imo Angelicus eas sub uno tantummodo suspicionis nomine includit<sup>1</sup>.

Dubitatio, suspicio et opinio temeraria regulariter loquendo non videntur nisi peccata venialia, præsertim si procedant ex errore intellectus. Sane *suspicio* in se non est, nisi

in genere moris. Utrum sit indicanda qualitas personæ per detractionem vel iudicium temerarium læsam, adhuc disputant: aliqui negant quia hoc esset nimis onerosum, neque est in usu. Aliqui vero affirmant, si agatur de persona arctissimo vinculo conjuncta cum lædente, ut si læsus sit pater; tunc enim læditur et pietas. Hoc tamen non valeret de conjunctis remotioribus; neque de Confessario, quia extra Confessionem inter pœnitentem et Confessarium tanta relatio non habetur, ut detractio novam addere debeat malitiam mortalem; et sane communiter non attenditur ut gravis talis culpa. Attamen etiam dato, quod ratione sui non sit explicanda qualitas personæ per detractionem læsæ; plerumque illa videtur necessario indicanda ratione consecratorum, ad quæ forsitan plures non animadvertunt: quoties, v. g., detrahendo superioribus, maxime ecclesiasticis, auditores avertuntur ab obedientia, a religione, ac rebelles fiunt, et ad extrema deveniunt!

<sup>1</sup> 2, 2, q. 70, a. 3. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 962 et seqq. — Ferraris, vº *Fama*.

quædam animi concitatio ad assensum: *dubitatio* est simplex animi suspensio in partem neutram inclinantis: *opinio* tandem est cum formidine oppositi. Ergo manet adhuc in mente aliqua bona proximi existimatio, neque illi proinde gravis infertur injuria, neque in possessione famæ suæ graviter perturbatur; uno verbo fama læditur tantum, non tollitur: quod ipse docet S. Thomas<sup>1</sup>.

Diximus: 1. *regulariter loquendo*; quia sententia probabilior docet esse mortale, si suspicio, dubitatio vel opinio temeraria fieret de peccatis gravissimis, ut si de Religioso temeraria fieret suspicio, dubitatio vel opinio, quod sit hæreticus: vel de viro communiter uti catholico habito, quod sit judæus, turca vel atheus; tales enim suspiciones, dubitationes et opiniones majorem quodammodo videntur iisdem injuriam inferre, quam si certum haberetur eorum judicium de delictis gravibus ordinariis; — 2. *præsertim si procedant ex errore intellectus*; nam si orirentur ex malevolentia, et in iisdem graviter temerariis quis pertinaciter immoraretur, mortale vix effugeret ob injuriæ gravitatem.

108. *Sed (quæres) an omnia dubia semper sint in meliorem partem positive interpretanda?* Generatim sufficit dubia de personis explicare negativo modo, nempe ipsas nec bonas nec malas judicando; tum quia non est necessitas judicii; tum quia per se nemo tenetur ad illum assensum, in quo se exponit errandi formidini; tum quia licet judicare pro modo objecti: objectum cum neutrum sit, neutrum erit judicium.

Si tamen non placeat, aut non liceat suspendere judicium, tunc vel agitur de damno vitando, vel non.

Si 1, possumus dubia pejorem in partem accipere, non quidem definiendo, ut ait Angelicus<sup>2</sup>, sed tantum supponendo,

<sup>1</sup> 2, 2, q. 60, a. 5. — « Interdum hæc animi ad suspiciones propensio vel ex indole hominis, vel ex præteritis illius factis aliquam excusationem admittit: e. g., ab ætate senili, vel dum quis iterato ab hominibus quos fidissimos arbitrabatur, se deceptum vidit. At pessima illorum conditio est, qui ut fieri consuevit, ideo dumtaxat de aliis quidvis mali suspiciantur et credant; quia sibimet nullius virtutis conscii sunt. » Stapf, § 399.

<sup>2</sup> 2, 2, q. 60, a. 4.

nempe ita nos gerendo quasi illa persona sit revera mala: in tanta hominum corruptione (ad rem Stapf, § 398) talis circumspectio regulis justæ prudentiæ consentanea est, et nemo obinde tanquam de injuria sibi illata conqueri potest; non enim alios magis, quam nosmetipsos diligere jubemur. Hinc Job licet nihil suspicaretur de filiis suis, offerebat tamen holocausta pro iis, *ne forte peccaverint*. Neque ideo aliquod verum damnum irrogatur personis, cum sit simplex suppositum. Hinc qui ignotum domi recipit, potest ita se gerere, quasi esset fur: hinc superior se gerere potest, ac si subditi revera delinquant, cum hoc sit ad cautelam. — Si 2, debemus dubia positive interpretari in meliorem partem, nempe positive asserendo proximum non deliquisse; jus enim habet ad famam: *Neque in dubio est præsumendum delictum*. Neque proximus sine causa a possessione suæ integritatis dejiçendus est: et melius est errare bene, quam male judicando.

*Quid (dices) si dubia sint de rebus?* Si dubia sint de rebus, v. g., an talis contractus si licitus, non necessario sunt ea in meliorem partem interpretanda, sed res est suis æstimanda momentis: quia in his solum agitur de eo, ut veritas attingatur; nec ideo alicui irrogatur injuria. Unde si audio aliquem propositionem hæreticam proferentem, propositionem hæreticam judicabo, quia est judicium de rebus; sed ipsum qui eam profert, hæreticum esse non ita subito dicam, cum possit ex inadvertentia vel ignorantia id evenire, non autem ex pertinacia: *Etiamsi*, ait S. Bernardus, *perperam actum quid deprehendas, ne sic judices proximum; magis autem excusa; excusa intentionem, si opus non potest, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum*<sup>1</sup>.

109. Q. 2. *Quid est judicium temerarium et quale peccatum?*

R. Judicium temerarium est *firmus animi consensus, quo quis absque rationabili fundamento judicat malum de proximo suo*. Si sit cum plena advertentia conceptum de gravi proximo malo, communiter loquendo erit mortale; gravem enim proximo injuriam irrogat, cum violet jus quod ipse ha-

<sup>1</sup> Sermo xl. in Cant. — V. Ferraris, v<sup>1</sup> Judicium temerar., Suspicio, Dubitatio.



bet, ne absque justa causa reprobis judicetur. Hinc legimus: *Nolite judicare, ut non judicemini; in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini; et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, et alia hujusmodi*<sup>1</sup>.

Diximus communiter loquendo; nam tale iudicium erit veniale: 1. si habeat quis magnam probabilitatem, etsi non omnino sufficientem ad certitudinem; certitudo enim moralis et magna probabilitas non adeo distant, ut gravis censeatur injuria tenere uti pene certum, quod est valde probabile: v. g., si quis iudicet hilarem juvenem inventum solum cum puella in cubiculo, inhonesta tractasse; 2. si malum quod iudicatur, non sit adeo grave; iudicium enim informatur a sua materia; 3. si quis advertat quidem se male de proximo iudicare; sed minime advertat signa sic iudicandi non esse sufficientia, neque ullum de iisdem dubium gerat; 4. si iudicium sit tantum de indeterminata vel ignota persona, tunc per se loquendo injuria gravis irrogaretur nemini<sup>2</sup>.

110. Q. 3. Quid est detractio et quale peccatum?

R. Detractio est *famæ proximi extinctio vel imminutio injuste facta in ejus absentia*. Dicitur 1. *proximi*; qui enim propriam lædit, ordinaria injustus non est, cum sit illius dominus; 2. *injuria*, quia ob justam causam, servatis debitis modis, licet culpam proximi manifestare; 3. *facta in ejus absentia*: quia si fit in præsentia, superadditur contumelia.

Detractio ex genere suo est lethalis; nam superat furtum, quod utique lethale est, fatentibus omnibus; lædit videlicet proximi famam, quæ est majus bonum, quam opes et divitiæ; etenim *fama bona impinguat ossa*<sup>3</sup>. Iterum Scriptura:

<sup>1</sup> Matth. vii. — Iudicium temerarium specie differt a detractioe, et ideo hæc seorsim confitenda sunt: qui enim temere tantum iudicat, bonam existimationem per se temperare potest; qui vero detrahit, deberet insuper audientem suadere ne fama, quæ fuit radicitus et exterius sublata.

<sup>2</sup> « Il suit de là que ces jugemens sont difficilement considérés comme mortels, soit que le plus souvent le fondement soit estimé suffisant, ou bien ces jugemens ne sont pas des jugemens, mais des soupçons, qui (quoique téméraires) sont excusés ordinairement de faute grave, s'ils ne sont pas des énormités comme le seraient des soupçons d'hérésie, de parricide ou autre chose. » S. Alphonsus, *Il Confessore diretto*, cap. xi, n. 1.

<sup>3</sup> Prov. xv. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 966.

*Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit: abominatio hominum detractor; neque maledici... Regnum Dei possidebunt*<sup>1</sup>. Et D. Hieronymus: *Non putent religiosi se esse securos dicentes: grandia crimina non facimus, non adulteror, non furtum facio, non homicidium: grande scelus est, quando detrahis fratri tuo*<sup>2</sup>. Videlicet unico ictu detractio tres interficit lethaliter ex D. Bernardo, detractum, detrahentem et audientem detractioem. Quod peccatum ideo etiam infandum est, quia difficulter fama semel læsa ex toto restauratur: hinc illud axioma vere satanicum: *Calumniare audacter; aliquid semper hæret*. — Porro si alicui detrahatur, crimen verum aperiendo, dicitur simplex *detractio*: si aperiendo falsum, dicitur *calumnia*, quæ est gravior et differt specie a simplici detractioe, quia detractio mendacium superaddit proximo perniciosum: *Os autem quod mentitur, occidit animam*<sup>3</sup>.

Attamen sive detractio sive calumnia potest esse tantum venialis, vel ex levitate materiæ, si grave damnum non inferat; vel ex defectu deliberationis: *Peccata quæ committuntur in proximum, ait Angelicus<sup>4</sup>, sunt pensanda per se quidem secundum nocumenta, quæ proximo inferunt, quia ex hoc habent rationem culpæ: tanto autem est majus nocumentum, quanto majus bonum demitur*<sup>5</sup> (P).

111. Q. 4. Quot modis fieri potest detractio?

R. Octo modis hisce versibus ab Angelico expressis:

*Imponens, augens, manifestans, in mala vertens,  
Qui negat aut reticet, minuit laudatve remisit*<sup>6</sup>.

<sup>1</sup> Eccli. x; Prov. xxiv; I Cor. vi.

<sup>2</sup> In Ps. cxlix. — <sup>3</sup> Sap. i. — <sup>4</sup> 2, 2, q. 75, a. 5.

<sup>5</sup> Non ideo tamen excusaretur a gravi culpa qui sine animo lædendi, sed ex levitate graviter detraheret, si id deliberate agat. Non enim officit quod detractio directe non intendatur; nam est implicite volita, cum voluntarie dicantur ea, ex quibus illa provenit.

<sup>6</sup> Quatuor primi detrahunt directe, alii indirecte: omnes autem hi modi per se sunt ejusdem speciei: quia omnia respiciunt unum bonum famæ. Attamen novam possunt speciem addere ex accidenti, ut si detrahas alicui in ejus præsentia, esset enim et contumelia; vel si inde prævideas detractum esse amissurum sua bona, etc., tunc accipiet aliam speciem injuriæ